

The Diplomatic Interactions Quarterly
Vol. 3, No. 10, Summer 2025, Pp: 219-252
Http: www.dpiq.ir

The Role of Quranic Diplomacy of the Islamic Republic of Iran in Achieving Islamic Unity

Rostam Ziaie¹

Seyed Hadi Esmailzadeh Shuraki²

Mohammad Mahdi Koohkan³

(Received: 27/04/2025 - Accepted: 30/07/2025)

DOI: 10.22034/dpiq.2026.556213.1059

Extended Abstract

Problem Statement and Literature Review

In recent decades, the Islamic world has faced complex and multidimensional challenges in religious, ethnic, cultural, and political spheres. These challenges have contributed to increasing fragmentation among Muslim societies and have posed serious obstacles to the realization

1. M.A. Student, Department of Islamic Studies and Political Science, Imam Sadiq University, Tehran, Iran. (R.zyaei@isu.ac.ir) Corresponding Author

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0009-3398-1400>

2. M.A, Department of Islamic Studies, Culture and Communication Faculty, Imam Sadeq University, Tehran, Iran (Sh.esmaeelzadeh@isu.ac.ir)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0005-2340-431X>

3. PhD, Department of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, University of Islamic Studies, Tehran, Iran. (Koohkan64@gmail.com)

Orcid Code: <https://orcid.org/0000-0003-0292-551X>

of Islamic unity. Historical sectarian divisions, geopolitical rivalries among regional powers, and divisive policies pursued by dominant global actors have collectively weakened solidarity and mutual trust among Muslim nations. Consequently, Islamic unity has evolved from a distant ideal into a strategic necessity for preserving the identity, independence, and security of the Islamic world.

Experience suggests that achieving unity in the Islamic world cannot be accomplished solely through political or military approaches. Rather, it requires cultural, intellectual, and ideological foundations capable of emphasizing shared values and transforming differences into dialogue and mutual understanding. In this regard, the Holy Qur'an, as the central and common source of belief, culture, and civilization among Muslims, possesses a unique capacity to foster unity and convergence. Harnessing this capacity within international cultural engagement can serve as an effective mechanism for reconstructing a collective Islamic identity.

Since the establishment of the Islamic Republic of Iran in 1979, the country has sought to institutionalize Qur'anic teachings in its foreign policy and employ them as a key component of its soft power strategy. Within this framework, the concept of Qur'anic diplomacy has emerged as a distinct branch of cultural diplomacy. Qur'anic diplomacy refers to a form of international engagement grounded in the universal message of the Qur'an, emphasizing unity, justice, peace, and dialogue, and aiming to establish constructive relations among Muslim nations.

A review of the literature indicates that most existing studies have focused on general aspects of cultural diplomacy, revolutionary diplomacy, or public diplomacy, whereas the specific concept of Qur'anic diplomacy and its practical role in achieving Islamic unity have not been systematically examined.

Previous research has largely adopted theoretical or discursive approaches and has insufficiently addressed the operational mechanisms or empirical

impacts of Qur'anic diplomacy. Therefore, a clear research gap exists, which this study seeks to address.

Research Objective

The main objective of this study is to analyze and explain the role and functions of Qur'anic diplomacy of the Islamic Republic of Iran in achieving Islamic unity. The research seeks to identify the key components, mechanisms, and strategies that shape Qur'anic diplomacy and to evaluate its effectiveness in fostering convergence among Muslim societies. Additionally, the study aims to propose an applied model for utilizing Qur'anic capacities within cultural diplomacy to strengthen unity in the Islamic world.

Methodology

This research adopts a qualitative approach and is classified as a descriptive-analytical study with an exploratory orientation. Qualitative research is particularly suitable for gaining an in-depth understanding of complex social phenomena, especially in areas where limited prior research exists. Data collection was conducted through both library research and fieldwork. Field data were gathered using semi-structured interviews, which allow for purposeful and flexible interaction between the researcher and participants.

A total of seven interviews were conducted with experts in Qur'anic diplomacy, internationally recognized Qur'an reciters, and cultural attachés of the Islamic Republic of Iran. The collected data were analyzed using thematic analysis. This method enables the systematic identification, categorization, and interpretation of patterns within qualitative data.

Through coding and analysis, key themes and relationships were extracted to explain the role of Qur'anic diplomacy in promoting Islamic unity.

Findings

The findings indicate that Qur'anic diplomacy plays a significant and multidimensional role in promoting Islamic unity. The central theme identified in the analysis is the realization of Islamic unity, which serves as the primary objective of Qur'anic diplomatic efforts. One of the most important factors is reliance on a shared foundation among Muslims, namely the Holy Qur'an. As a universally respected source across all Islamic sects, the Qur'an provides a common platform that facilitates communication, reduces tensions, and strengthens mutual understanding among Muslim societies.

Another key finding is the relatively low level of sensitivity associated with Qur'anic diplomacy compared to other forms of diplomacy. Because it is rooted in spiritual and cultural values rather than political agendas, it encounters less resistance and is more readily accepted by diverse audiences.

This feature enhances its effectiveness in fostering interaction and cooperation. The study also highlights the strong emotional and spiritual impact of Qur'anic recitation on audiences. The unique aesthetic and spiritual qualities of Qur'anic recitation create deep emotional connections, fostering a sense of unity and shared identity among listeners. This high level of influence makes Qur'anic diplomacy more effective than many conventional diplomatic tools. In addition, the introduction of Islamic-Iranian culture is identified as an important contextual factor.

Through Qur'anic diplomacy, the Islamic Republic of Iran presents its cultural and civilizational values—such as ethics, spirituality, hospitality,

and artistic heritage—to other Muslim societies, thereby enhancing its cultural attractiveness and strengthening its soft power.

Finally, the findings indicate that Qur’anic diplomacy contributes to neutralizing extremist and divisive movements. Promoting authentic Qur’anic teachings centered on unity, justice, and moderation, it helps counteract sectarian narratives and reduce divisions within the Islamic world.

Conclusion

The results of this study demonstrate that Qur’anic diplomacy represents an effective cultural strategy for promoting Islamic unity. By emphasizing the shared religious foundation of Muslims, it provides a robust framework for dialogue, mutual understanding, and convergence among Islamic nations. The study shows that Qur’anic diplomacy operates through a coherent mechanism: it begins with reliance on a shared foundation, utilizes its advantages—such as low sensitivity and strong emotional impact—and leads to outcomes such as reducing extremist influence and strengthening cultural ties.

In this process, the promotion of Islamic-Iranian culture further enhances the conditions for unity and cooperation. In conclusion, Qur’anic diplomacy not only strengthens the collective identity of the Islamic community but also enhances the soft power and international position of the Islamic Republic of Iran. It creates new opportunities for fostering solidarity among Muslim societies and contributes to achieving broader foreign policy objectives. Therefore, Qur’anic diplomacy can be considered a practical and indigenous model for cultural diplomacy in the Islamic world, offering an effective pathway for overcoming divisions, rebuilding trust, and advancing Islamic unity in the contemporary international system.

Keywords: Qur'anic Diplomacy, Islamic Unity, Islamic Republic of Iran, Soft Power.

How to Cite: Zyaei,R. , Esmailzadeh Shuraki,S. H. and Koohkan,M. M. (2025). The Role of Quranic Diplomacy of the Islamic Republic of Iran in Achieving Islamic Unity. (e242884). *Diplomatic Interactions*, 3(10), e242884, 219- 252. doi: 10.22034/dpiq.2026.556213.1059

نقش دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به وحدت اسلامی

رستم ضیائی^۱ - سیدهادی اسماعیل زاده شورکی^۲ - محمدمهدی کوهکن^۳

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۰۷ - تاریخ تصویب: ۱۴۰۴/۰۵/۰۸)

DOI: 10.22034/dpiq.2026.556213.105

چکیده

دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اساسی قدرت نرم، جایگاه ویژه‌ای در سیاست خارجی کشور دارد و به‌منزله ابزاری برای ترویج ارزش‌ها و فرهنگ قرآنی، تقویت تعاملات بین‌المللی و تحکیم همگرایی امت اسلامی به کار گرفته می‌شود. مسئله اصلی این پژوهش آن است که دیپلماسی قرآنی چگونه می‌تواند در دستیابی به وحدت اسلامی نقش آفرینی کند و چه مؤلفه‌ها و سازوکارهایی در این فرآیند مؤثرند. هدف پژوهش، تبیین نقش و کارکردهای دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران در تحقق وحدت اسلامی و شناسایی راهبردهای مؤثر در این زمینه است. این پژوهش با رویکرد کیفی و به روش تحلیل مضمون انجام شده و داده‌های آن از طریق هفت مصاحبه نیمه‌سازمان یافته با کارشناسان حوزه دیپلماسی قرآنی، قاریان بین‌المللی و رایزنان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران گردآوری شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که دیپلماسی قرآنی با تکیه بر محورهای مشترک امت اسلامی، ارتقای درک متقابل، کاهش حساسیت‌های مذهبی، معرفی فرهنگ اسلامی - ایرانی و خنثی‌سازی فعالیت‌های تفرقه‌افکنانه جریان‌های افراطی به‌ویژه وهابیت، زمینه‌ساز وحدت و همگرایی میان کشورهای اسلامی می‌گردد. در مجموع، نتایج نشان می‌دهد که دیپلماسی قرآنی می‌تواند به‌عنوان یک راهبرد فرهنگی مؤثر، ضمن تحکیم هویت مشترک اسلامی، ظرفیت‌های جدیدی برای تقویت همبستگی امت اسلامی و تحقق اهداف کلان سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران فراهم آورد.

واژگان کلیدی: دیپلماسی قرآنی، وحدت اسلامی، جمهوری اسلامی ایران، قدرت نرم.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران

(R.zyaei@isu.ac.ir) - نویسنده مسئول

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0009-3398-1400>

۲. کارشناس ارشد معارف اسلامی دانشکده معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.

(Sh.esmaealzadeh@isu.ac.ir)

Orcid Code: <https://orcid.org/0009-0005-2340-431X>

۳. دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشکده فقه و حقوق اسلامی دانشگاه مذاهب اسلامی، تهران، ایران

(Koozhan64@gmail.com))

Orcid Code: <https://orcid.org/0000-0003-0292-551X>

مقدمه

جهان اسلام در دهه‌های اخیر با چالش‌های بنیادین و چندوجهی در عرصه‌های مذهبی، قومی، فرهنگی و سیاسی مواجه است؛ چالش‌هایی که به شکل‌گیری نوعی واگرایی ساختاری در روابط میان کشورهای اسلامی انجامیده و وحدت امت اسلامی را با تهدیدی جدی روبه‌رو ساخته است. اختلافات تاریخی میان مذاهب اسلامی، رقابت‌های ژئوپلیتیکی قدرت‌های منطقه‌ای و سیاست‌های تفرقه‌افکنانه نظام سلطه، سبب شده‌اند که جهان اسلام از دستیابی به همگرایی راهبردی و قدرت جمعی بازماند. این وضعیت، زمینه‌ساز تضعیف هویت امت واحده اسلامی و گسترش بی‌اعتمادی میان ملت‌های مسلمان شده است. از این رو، دستیابی به وحدت اسلامی نه به‌عنوان یک آرمان دوردست، بلکه به‌مثابه ضرورتی راهبردی برای حفظ هویت، استقلال و امنیت جهان اسلام مطرح است.

در این میان، تجربه تاریخی نشان داده است که تحقق وحدت اسلامی صرفاً از مسیرهای سیاسی یا نظامی ممکن نیست؛ بلکه نیازمند بنیان‌های فرهنگی، معرفتی و اعتقادی است که بتواند اشتراکات بنیادین امت اسلامی را برجسته ساخته و اختلافات را به سطح گفت‌وگو و تفاهم سوق دهد. در این چارچوب، قرآن کریم به‌عنوان محور مشترک اعتقادی، فرهنگی و تمدنی مسلمانان، از ظرفیت بالایی برای ایجاد همگرایی برخوردار است. بهره‌گیری از این ظرفیت در قالب سیاست‌های فرهنگی و بین‌المللی، می‌تواند ابزار مؤثری برای بازسازی هویت جمعی مسلمانان و تقویت انسجام امت اسلامی باشد.

جمهوری اسلامی ایران، که برآمده از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ با الهام از تعالیم قرآنی است، از نخستین سال‌های شکل‌گیری خود کوشیده است تا آموزه‌های قرآنی را در سیاست خارجی خویش نهادینه کند و از آن به‌عنوان محور قدرت نرم و گفتمان فرهنگی استفاده نماید. در این راستا، مفهوم دیپلماسی قرآنی به‌عنوان یکی از زیرشاخه‌های دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مطرح شده است. دیپلماسی قرآنی، نوعی از تعامل بین‌المللی است که بر اساس پیام جهانی قرآن و اصول وحدت، صلح، عدالت و گفت‌وگو بنا می‌شود و می‌کوشد از طریق ترویج ارزش‌های قرآنی، ارتباطی سازنده میان ملت‌های مسلمان و دیگر ادیان الهی برقرار سازد.

در عمل، دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران با بهره‌گیری از سازوکارهایی همچون برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن کریم، تأسیس نهادهایی برای آموزش و ترویج فرهنگ قرآنی، حمایت از مجامع تقریب مذاهب اسلامی، اعزام قاریان و نخبگان قرآنی به کشورهای مختلف و گسترش همکاری‌های فرهنگی در چارچوب سازمان‌ها و اتحادیه‌های اسلامی، تلاش کرده است قرآن را به محور تعامل فرهنگی و همگرایی اسلامی تبدیل کند. این اقدامات علاوه بر گسترش نفوذ فرهنگی ایران در سطح جهان اسلام، بستری برای گفت‌وگوی بین‌الادیانی و مقابله با گفتمان‌های تکفیری و تفرقه‌افکنانه فراهم ساخته است. با وجود این تلاش‌ها، هنوز ابعاد نظری و عملی دیپلماسی قرآنی و میزان تأثیرگذاری واقعی آن بر فرآیند وحدت اسلامی به صورت جامع و نظام‌مند مورد مطالعه علمی قرار نگرفته است. این پرسش اساسی وجود دارد که آیا دیپلماسی قرآنی توانسته است از سطح نمادین و فرهنگی فراتر رفته و به سطح تأثیرگذاری اجتماعی، سیاسی و تمدنی در جوامع اسلامی ارتقا یابد؟ همچنین، این دیپلماسی در مسیر تحقق اهداف خود با چه چالش‌ها، موانع و فرصت‌هایی مواجه است؟ بررسی این موضوع می‌تواند به درک عمیق‌تری از نقش قرآن در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و نیز تبیین جایگاه قدرت نرم دینی در نظام بین‌الملل معاصر کمک کند.

اهمیت و ضرورت پرداختن به این موضوع از این رو که در فضای کنونی، جهان اسلام با بحران‌های عمیق هویتی، گسترش جریان‌های افراطی، افزایش اسلام‌هراسی و تحریف چهره واقعی دین مواجه است. در چنین شرایطی، بازگشت به قرآن به عنوان منبع الهام‌بخش وحدت و معنویت، می‌تواند زمینه‌ساز بازسازی اعتماد متقابل و بازتعریف هویت امت اسلامی باشد. از سوی دیگر، مطالعه علمی دیپلماسی قرآنی به غنای نظری ادبیات دیپلماسی فرهنگی اسلامی کمک کرده و می‌تواند راهنمایی عملی برای دستگاه دیپلماسی جمهوری اسلامی ایران در جهت ارتقای تعاملات فرهنگی و تقویت وحدت امت اسلامی فراهم سازد.

بنابراین، پژوهش حاضر با رویکردی تحلیلی و کیفی در پی آن است که نقش و جایگاه دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران را در فرآیند دستیابی به وحدت اسلامی بررسی

و تبیین کند. در این راستا، ضمن واکاوی مبانی نظری و قرآنی این دیپلماسی، نهادها و ابزارهای فعال در این حوزه شناسایی و میزان تأثیرگذاری آن بر فرآیند همگرایی امت اسلامی ارزیابی می‌شود. انتظار می‌رود یافته‌های این پژوهش نه تنها در توسعه ادبیات نظری مربوط به قدرت نرم دینی و دیپلماسی فرهنگی اسلامی مؤثر باشد، بلکه الگویی بومی برای بهره‌گیری از ظرفیت قرآن در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و تحکیم وحدت اسلامی در جهان معاصر ارائه نماید.

۱. پیشینه پژوهش

بررسی مطالعات انجام شده در زمینه دیپلماسی قرآنی و نقش آن در تحقق وحدت اسلامی در جهان اسلام نشان می‌دهد که تاکنون پژوهشی نظام‌مند در این حوزه انجام نشده است. بیشتر مطالعات موجود رویکردی نظری یا گفتمانی به دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران دارند و ابعاد عملی و کاربردی دیپلماسی قرآنی در سیاست خارجی کشور و تأثیر آن بر وحدت اسلامی در سطح جهان اسلام، کمتر مورد بررسی قرار گرفته است.

در این میان، شیخ‌الاسلامی، موسوی‌قرالری، شیراوند و شادیوند (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «الزامات و مبانی قرآنی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در عرصه گفتمان وحدت اسلامی» تلاش کرده‌اند مبانی نظری و قرآنی دیپلماسی فرهنگی ایران را در مدیریت گفتمان وحدت اسلامی تبیین کنند. نویسندگان با روش توصیفی-تحلیلی، دیپلماسی فرهنگی را شکلی از قدرت نرم می‌دانند که از طریق اقناع و گسترش ارزش‌های قرآنی و اسلامی، می‌تواند به همگرایی میان ملت‌های مسلمان بینجامد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، با الهام از اصول عزت، حکمت و مصلحت و بهره‌گیری از آموزه‌های قرآنی، درصدد تحکیم بنیان‌های فرهنگی و ترویج ارزش‌های انقلاب اسلامی در سطح جهان اسلام است. با این حال، تمرکز مقاله بیشتر بر جنبه‌های نظری و گفتمانی دیپلماسی فرهنگی است و به بررسی میدانی یا ارزیابی کارکردهای عملی دیپلماسی قرآنی در تحقق وحدت اسلامی نپرداخته است؛ موضوعی که پژوهش حاضر به صورت تخصصی دنبال می‌کند.

سویلمی، ابوالحسن شیرازی، جلال پور عامری گلستانی (۱۴۰۴) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مبانی قرآنی دیپلماسی انقلابی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای و تأثیر آن بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران» با روش توصیفی-تحلیلی و رویکرد کیفی، به تبیین نقش آموزه‌های قرآنی و فقهی در شکل‌گیری دیپلماسی انقلابی جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اصول سه‌گانه‌ی «عزت»، «حکمت» و «مصلحت» به‌عنوان چارچوب کلان سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ریشه در مبانی قرآنی داشته و معیار تنظیم رفتار خارجی کشور را تشکیل می‌دهند. این مقاله نتیجه می‌گیرد که دیپلماسی انقلابی، با اتکا به ارزش‌های اسلامی و روحیه استکبارستیزی، موجب افزایش مشروعیت بین‌المللی و تقویت قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه‌ای و جهانی شده است. با این حال، پژوهش مذکور تمرکز خود را بر دیپلماسی انقلابی در سطح کلان سیاست خارجی نهاده و از منظر گفتمان «دیپلماسی قرآنی» به‌عنوان ابزار تحقق وحدت اسلامی» به موضوع پرداخته است. در حالی که پژوهش حاضر، با تمرکز بر نقش قرآن در شکل‌دهی به تعاملات فرهنگی و همگرایی میان ملت‌های مسلمان، به دنبال ارائه الگویی کاربردی از دیپلماسی قرآنی در خدمت وحدت امت اسلامی است.

ایرانفر، محمدمهدی و هادیان، ناصر (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان «زمینه‌ها و ساختار شکل‌گیری دیپلماسی عمومی شیعی جمهوری اسلامی ایران» با روش توصیفی-تحلیلی، به شناسایی عوامل تعیین‌کننده‌ی ظرفیت‌ها و محدودیت‌های این نوع دیپلماسی پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سه عامل اصلی، شامل قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، موقعیت استراتژیک کشور و فرآیندهای تصمیم‌سازی در دیپلماسی عمومی، زمینه‌های شکل‌گیری دیپلماسی عمومی شیعی را تعیین می‌کنند. این عوامل، با ایجاد فرصت‌ها و چالش‌ها، نحوه‌ی عملیاتی شدن ابعاد مختلف دیپلماسی عمومی شیعی و اثربخشی آن را رقم می‌زنند. مطالعه مذکور بر اهمیت شناخت ساختار و زمینه‌های دیپلماسی عمومی شیعی برای درک بهتر ظرفیت‌ها و محدودیت‌های آن تأکید دارد. با این حال، این پژوهش بیشتر بر زمینه‌ها و ساختارهای دیپلماسی عمومی شیعی متمرکز است و کمتر به نقش قرآن و آموزه‌های قرآنی در ایجاد همگرایی و وحدت میان ملت‌های مسلمان

پرداخته است. در حالی که پژوهش حاضر، با تمرکز ویژه بر دیپلماسی قرآنی و اثر آن بر تحقق وحدت اسلامی، جنبه عملی و اثرگذاری فرهنگی-بین‌المللی این دیپلماسی را مورد تحلیل قرار می‌دهد.

مختاری، مجید (۱۴۰۳) در مقاله‌ای با عنوان «درآمدی بر وحدت اسلامی در عرصه دیپلماسی فرهنگی» با رویکرد کتابخانه‌ای و روش تحلیل مضمون، به بررسی اصول و راهبردهای سیاست‌گذاری فرهنگی جمهوری اسلامی ایران برای تحقق وحدت اسلامی پرداخته است. این پژوهش بر مبنای اصل یازدهم قانون اساسی و نظریه «وحدت شمول‌گرا» تأکید دارد و وحدت را به معنای هماهنگی در عین حفظ تنوع می‌داند. نویسنده با تحلیل مبانی، اهداف و سیاست‌های عملیاتی، الگوی سیاست‌گذاری فرهنگی وحدت اسلامی را طراحی کرده و ضمن ترسیم نمودار و جدول برای شفاف‌سازی این سیاست‌ها، به متولیان اجرایی هر بخش نیز اشاره کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که برای ایجاد و تقویت وحدت اسلامی، ابتدا باید ارزش‌ها و مبانی آرمان وحدت تبیین شود، سپس اهداف عینی مشخص و در نهایت راهبردهای عملیاتی تعیین گردند. با این حال، پژوهش مختاری بیشتر بر سیاست‌گذاری فرهنگی و طراحی الگوهای نظری وحدت اسلامی متمرکز است و به تحلیل نقش مستقیم دیپلماسی قرآنی و اثرگذاری آن در تعاملات بین‌المللی و همگرایی میان ملت‌های مسلمان نمی‌پردازد. پژوهش حاضر این خلأ را با تمرکز بر دیپلماسی قرآنی و کاربرد آن در عرصه عملیاتی وحدت اسلامی پر می‌کند.

رجبی، محمد و عصار، احمدرضا (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «منابع، اهداف و ابزارهای دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» با روش توصیفی-تحلیلی و بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای، به شناسایی منابع، اهداف و ابزارهای این نوع دیپلماسی پرداخته‌اند. نویسندگان منابع دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را شامل «علوم و معارف اسلامی»، «فرهنگ و تمدن ایرانی» و «آموزه‌های انقلاب اسلامی» معرفی کرده و اهداف آن را در چارچوب توسعه روابط بین‌الملل و ترویج ارزش‌ها و منافع مشترک بیان کرده‌اند. همچنین، ابزارهای دیپلماسی فرهنگی شامل فعالیت‌های علمی، آموزشی و فناوریانه، گردشگری و مهاجرت، و فعالیت‌های فرهنگی و هنری تعیین شده‌اند. یافته‌ها نشان

نقش دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به وحدت اسلامی ۲۳۱

می‌دهد که این ظرفیت‌ها می‌تواند به تقویت قدرت نرم و اثرگذاری ایران در عرصه بین‌الملل کمک کند. با این حال، این پژوهش بیشتر بر منابع و ابزارهای دیپلماسی فرهنگی به صورت کلی تمرکز دارد و به نقش مستقیم آموزه‌های قرآنی در ایجاد همگرایی و وحدت میان مسلمانان پرداخته نشده است. پژوهش حاضر با تأکید بر دیپلماسی قرآنی به عنوان ابزاری عملی و هدفمند برای تحقق وحدت اسلامی، این خلأ را پر می‌کند و تحلیل عملیاتی و اثرگذاری آن در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را مورد بررسی قرار می‌دهد.

وجه نوآوری پژوهش: با بررسی اجمالی منابع پیشین، بیان این نکته ضرورت دارد که دستیابی به وحدت اسلامی به روش‌های مختلفی محقق می‌شود؛ اما بهره‌مندی از فرهنگ و منابع فرهنگی به دلیل مبنا قرار دادن قدرت نرم، مؤثرترین روش جهت دستیابی به وحدت میان کشورهای اسلامی تلقی می‌شود. وجه نوآوری پژوهش حاضر نیز در این است که هیچ‌کدام از منبع پیشین، نقش دیپلماسی قرآنی را در تحقق وحدت اسلامی بررسی نکرده و به نوعی پژوهش حاضر، نخستین پژوهش در حوزه دیپلماسی قرآنی است که این هدف والا را به طور جدی مورد کنکاش قرار می‌دهد.

۲. چارچوب مفهومی

۲-۱. دیپلماسی

دیپلماسی از عناصر بسیار کلیدی سیاست خارجی محسوب می‌شود و به جهت نقش هدایت‌کننده در سیاست خارجی از اهمیت فراوانی برخوردار است. کاربرد کلمه دیپلماسی به مفهوم فعلی آن به اواخر قرن هجدهم بازمی‌گردد. در این زمان بود که این واژه به طور اخص به حرفه فرستادگان دولت‌ها که مجوز برقراری ارتباط با کشورهای خارجی را در دست داشتند، اطلاق گردید و کسانی که بدین امر اشتغال داشتند دیپلمات نامیده می‌شدند (آلادپوش و توتونچیان، ۱۳۷۲: ۳).

دیپلماسی را می‌توان فرایندی پویا و چندبعدی دانست که از ترکیب مهارت، دانش و هنر تعامل برای تنظیم و هدایت روابط میان دولت‌ها و سایر بازیگران بین‌المللی بهره

می‌گیرد. در این معنا، دیپلماسی نه تنها ابزاری برای تحقق اهداف سیاست خارجی و حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات است، بلکه سازوکاری قدرت‌ساز در جهت شکل‌دهی به نظم و همکاری در نظام بین‌الملل محسوب می‌شود (مصباحی مقدم و ضیائی، ۱۴۰۳: ۶۶-۶۵).

ماهیت نظام نوین جهانی بین‌الملل باعث گردیده است که دیپلماسی در میان سایر ابزارهای سیاست خارجی از منزلتی والاتر و جایگاهی رفیع‌تر برخوردار باشد و این به‌نوبه خود سبب شده است که توانایی‌ها و ویژگی‌های گوناگون دیپلمات‌ها بیش‌ازپیش در کانون توجه قرار بگیرد (همان، ص ۱۲). تعاریف گوناگونی از دیپلماسی ارائه گردیده است که هر کدام به یک نقطه دیپلماسی در سیاست خارجی اشاره دارد. مثلاً در برخی تعاریف از دیپلماسی به مثابه سیاست خارجی، مذاکره سیاسی، اداره روابط بین‌المللی از طریق مصاحبه و دستگاه اداره امور اجرایی یاد کرده‌اند (نیکلسون، ۱۳۳۴: ۳۹-۴).

در تعریفی دیگر، دیپلماسی به ترتیبی اطلاق می‌شود که مربوط به مذاکراتی است که میان مأمورین رسمی که نمایندگان دولت متبوع خود هستند با نمایندگان دولت یا دولت‌های دیگر صورت می‌گیرد (ارگانسکی، ۱۳۴۸: ۴۴۱).

البرزی در کتاب ارزیابی توجه دیپلماسی، دیپلماسی را مجموعه تدابیر و اعمالی می‌داند که عمدتاً با استفاده از شیوه‌های مسالمت‌آمیز، جهت حصول به حداکثر توافق و تفاهم در میان انبوه اختلاف‌های صحنه روابط بین‌الملل برای حفظ منافع ملی و اجرای سیاست خارجی به کار گرفته می‌شود (البرزی، ۱۳۶۸: ۶). در تعریفی دیگر دیپلماسی به هنر و دانایی دیپلمات در اداره سیاست خارجی کشور به طریق مسالمت‌آمیز، از قبیل مذاکره و تبادل نظر گفته می‌شود (ضیائی بیگدلی، ۱۳۶۳، : ۲۳۹).

تعاریف فوق، هر کدام به جنبه‌ای از دیپلماسی اشاره دارد و به جهت پژوهش در این حوزه لازم است تا تعریف جامع‌تری از دیپلماسی ارائه شود. لذا تعریفی که مبنای پژوهش حاضر قرار خواهد گرفت، عبارت است از: عمل هدایت روابط میان دولت‌ها از طریق نمایندگان رسمی (آلادپوش و توتونچیان، ۱۳۷۲: ۳).

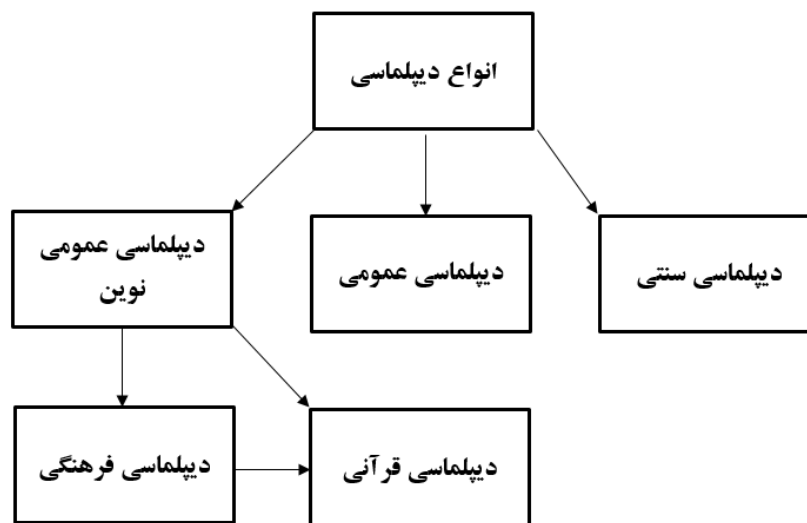
۲-۲. دیپلماسی قرآنی

قرآن کریم یکی از منابع فرهنگی وحدت بخش در جهان اسلام و یکی از منابع تأثیرگذار سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌گردد. با عنایت به نقش تأثیرگذار قرآن کریم در دیپلماسی و سیاست خارجی ج.ا.ایران، توجه به دیپلماسی قرآنی بسیار حائز اهمیت است.

تاریخچه دیپلماسی قرآنی به صدر اسلام و زمان حیات پیامبر گرامی اسلام (ص) برمی‌گردد. در همین راستا پیامبر به برخی حافظان کلام وحی فرمان داد: برای جذب مردم به دین اسلام، آیات قرآن را با صدای زیبا در بین مردم قرائت کنند. برخی از آنان را نیز به جهت تبلیغ دین به نقاط مختلف جزیره العربی فرستاد (میرزائی، ۱۳۸۸، ص ۱۳).

دیپلماسی قرآنی از حیث موضوعی ذیل دیپلماسی فرهنگی و از حیث کارکردی ذیل دیپلماسی عمومی نوین قرار می‌گیرد.

نمودار ۱- اقسام دیپلماسی

منبع: (اسماعیل زاده شورکی، ۱۴۰۴، ص ۴)

دیپلماسی قرآنی به‌عنوان الگویی نوین در روابط بین‌الملل و حل منازعات، مبتنی بر آموزه‌ها و ارزش‌های اخلاقی قرآن کریم است. این مفهوم، تعاملات سیاسی و اجتماعی

را با رعایت اصولی همچون حکمت، عدالت، نیکی، صلح گرایی و وفای به عهد تنظیم می‌کند و هدف آن همسوسازی سیاست خارجی با معیارهای اخلاقی و انسانی و استفاده از قرآن در این راستا است (Raza, 2023: 12). از دیدگاه این رویکرد، دیپلماسی تنها به منافع ملی محدود نمی‌شود، بلکه ارزش‌های اخلاقی و انسانی نیز در تصمیم‌گیری‌های بین‌المللی مورد توجه قرار می‌گیرند (Kazemi-Moussavi, 2012: 389).

دیپلماسی قرآنی به مجموعه‌ای از خط‌مشی‌ها و سازوکارهای قرآنی گفته می‌شود که سبب برقراری روابط حسنه و صلح‌آمیز میان دو یا چند کشور می‌شود. این گونه سازوکارها می‌تواند در انسجام بیشتر روابط سیاسی، فرهنگی و اقتصادی میان دو گروه مسلمان و یا حتی حل اختلاف و برقراری روابط صلح‌آمیز میان مسلمانان با غیرمسلمانان کارساز باشد. دیپلماسی قرآنی در حقیقت نوعی شیوه تبلیغاتی و ارتباطی از طریق راهبردهای قرآن کریم است (فرهنگ و ارتباطات اسلامی، ۱۴۰۳).

دیپلماسی قرآنی یکی از جلوه‌های مقتدر دیپلماسی عمومی است و تأثیر این نوع دیپلماسی بر نشر و توسعه معارف و پیام‌های بنیادین قرآن کریم در عرصه‌های جهانی بی‌بدیل است (صالحی، ۱۴۰۳).

در میان منابع عربی، برخی پژوهشگران به مفهوم دیپلماسی بر مبنای قرآن کریم اشاره داشته‌اند. به عقیده ابوزهره، روابط بین‌الملل در اسلام تنظیم شده بر اساس عدالت، مصلحت مشترک و وفای به عهد مطابق قرآن و شریعت است (ابوزهره، ۱۴۲۸، ص ۲۰). همچنین به عقیده محمد حبش-محقق و نویسنده سوری- دیپلماسی در اسلام، سازمان‌دهی روابط میان دولت‌ها بر اساس ارزش‌های قرآنی همچون صلح، همکاری، احترام انسان و نفی عدوان است (حبش، ۱۴۲۵، ص ۱).

۲-۳. وحدت اسلامی

وحدت در لغت از ریشه «و-ح-د» گرفته شده است و به معنای «یگانه و یکی بودن» است. در فرهنگ اصطلاحات سیاسی و روابط بین‌المللی، وحدت را به‌عنوان یکی از مصادیق همگرایی و حد نهایت آن فرض نموده‌اند. (علی بابایی، ۱۳۸۵: ۳۶۱). وقتی سخن از وحدت به میان

نقش دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به وحدت اسلامی ۲۳۵

می‌آید به معنای قرار دادن متن کلی اسلام بر اساس اعتقاد همه مسلمانان و کنار گذاشتن عقاید شخصی، نظری و فرهنگ محلی است (مطهری، ۱۳۹۵: ۲۶). وحدت اسلامی بدین معناست که مسلمانان با تکیه بر مسائل مشترک، همگرایی داشته باشند و اختلافات طبیعی آنان در درک برخی مسائل، مانع از این همگرایی نشود و بکوشند با تفاهم متقابل به یکدیگر نزدیک شوند و در مقابل دشمنان اسلام متحد و هم‌پیمان باشند (اکبری، ۱۴۰۰: ۱۸).

وحدت اسلامی مفهومی چندوجهی و بنیادی در اندیشه اسلامی است که بر انسجام و همبستگی میان مسلمانان تأکید دارد و در عین حال تفاوت‌های مذهبی، قومی و فرهنگی را نادیده نمی‌گیرد. این مفهوم بر اساس آموزه‌های قرآن و سنت پیامبر اکرم (ص) شکل گرفته و هدف آن ایجاد هماهنگی، همکاری و حمایت متقابل میان مؤمنان است تا اهداف دینی، اخلاقی و اجتماعی امت تحقق یابد (قاسمی و حسینی، ۱۳۹۲: ۱۴۴-۱۲۹). وحدت اسلامی نه تنها یک آرمان اعتقادی، بلکه چارچوبی عملی برای مدیریت تعاملات میان مسلمانان به شمار می‌رود و در آن اعتصام به اصول مشترک دینی و اخلاقی، زمینه‌ساز نجات جامعه و پیشرفت همگانی است (فولادی، ۱۳۸۷).

در بعد عملی، وحدت اسلامی شامل همکاری میان پیروان مذاهب مختلف بر اساس اصول مشترک و احترام به هویت مذهبی هر گروه است. چنین همکاری‌ای می‌تواند در زمینه‌های دینی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی تجلی یابد و باعث تقویت انسجام اجتماعی و کاهش تنش‌های درونی شود (تسخیری، ۱۳۸۶). به علاوه، وحدت اسلامی به مسلمانان امکان می‌دهد تا در مواجهه با چالش‌ها و تهدیدهای داخلی و خارجی، موضعی یکپارچه و هماهنگ اتخاذ کنند و از ظرفیت‌های جمعی خود بهره‌مند شوند (موثقی، ۱۳۷۵). نقش اخلاق و معنویت نیز در وحدت اسلامی بسیار برجسته است. بر اساس آموزه‌های اسلامی، مؤمنان نسبت به یکدیگر مانند اعضای یک پیکر هستند؛ رنج یا شادی هر فرد بر کل جامعه مؤثر است و این پیوند اخلاقی و ایمانی زمینه‌ساز همکاری اجتماعی، همدلی و اقدام جمعی می‌شود (حمیدی، ۱۴۰۲؛ مصباح، ۱۳۹۱). رویکرد معاصر «وحدت در عین کثرت» نشان می‌دهد که مسلمانان می‌توانند هویت مذهبی و ملی خود را حفظ کنند و هم‌زمان در حوزه‌های مشترک مانند سیاست، اقتصاد و فرهنگ، همگرایی و همکاری ایجاد نمایند.

این دیدگاه به جای ادغام یا یکسان‌سازی کامل مذاهب، بر مدیریت تفاوت‌ها و ایجاد انسجام در عمل و برنامه‌ریزی تأکید دارد (مطهری، ۱۳۶۷؛ داوری، ۱۳۶۲).

به طور خلاصه، وحدت اسلامی فراتر از یک مفهوم مذهبی صرف است و شامل ابعاد اعتقادی، اجتماعی، اخلاقی و سیاسی می‌شود. این وحدت، با تکیه بر همکاری، احترام متقابل و انسجام در عمل، شرایط لازم برای تحقق اهداف دینی، همگرایی امت اسلامی و تقویت ظرفیت‌های جمعی مسلمانان را فراهم می‌آورد (قاسمی و حسینی، ۱۳۹۲؛ بشیر و مختاری، ۱۳۹۸؛ اسکوثی و ارسطو، ۱۳۸۸).

۳. روش پژوهش

رویکرد کلی پژوهش کیفی بوده و از حیث ماهیت ذیل پژوهش‌های توصیفی و تحلیلی قرار می‌گیرد. در پژوهش‌های کیفی محقق در جستجوی فهم دقیق‌تر و بهتر موضوعات مطرح شده است که معمولاً نتایج آن بیشتر جنبه توصیفی دارند. شایان ذکر است پژوهش حاضر دارای رویکرد اکتشافی بوده و یافته‌هایی را ارائه می‌دهد که برای نخستین بار مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. به طور کلی در علوم اجتماعی از چهار روش مشاهده، مصاحبه، پرسشنامه و مطالعات کتابخانه‌ای جهت گردآوری داده‌ها استفاده می‌شود. علاوه بر روش مطالعات کتابخانه‌ای که در پژوهش حاضر مورد استفاده قرار گرفته است، با عنایت به رویکرد اکتشافی پژوهش، مصاحبه مؤثرترین روش میدانی جهت دستیابی به اهداف پژوهش است. فری و اُی شیء مصاحبه را به‌عنوان گفت‌وگویی هدفمند که در آن مصاحبه‌گر پرسش‌های از پیش تعیین‌شده‌ای می‌پرسد و مصاحبه‌شونده به آن‌ها پاسخ می‌دهد، تعریف کرده است (ازکیا و دربان، ۱۳۸۲: ۴۸۰).

مصاحبه به سه روش قابل انجام است که عبارت‌اند از: ۱- مصاحبه سازمان‌یافته ۲- مصاحبه نیمه سازمان‌یافته و ۳- مصاحبه آزاد (ازکیا و دربان، ۱۳۸۲: ۴۸۲). با توجه به اهداف پژوهش، مصاحبه نیمه سازمان‌یافته مؤثرترین روش جهت جمع‌آوری داده‌ها است. در پژوهش حاضر داده‌ها به روش داده بنیاد^۱ مورد تحلیل قرار گرفته است. روش نظریه

¹. Grounded Theory

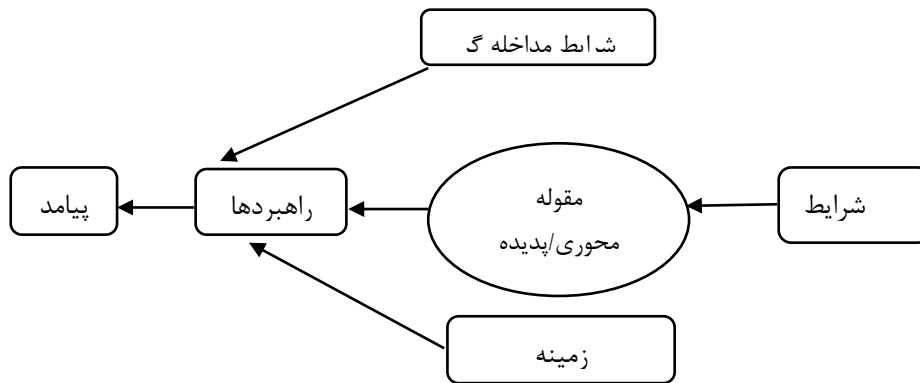
نقش دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به وحدت اسلامی ۲۳۷

داده بنیاد یکی از رویکردهای پژوهش کیفی است که در دهه ۱۹۶۰ توسط بارتنی گلنیر و انسلم استراوس توسعه یافت. این روش به محقق امکان می‌دهد تا نظریه‌ها و مدل‌های مفهومی جدیدی را بر اساس داده‌های تجربی، به‌ویژه در زمینه‌های پیچیده و ناشناخته ایجاد کند. برخلاف سایر روش‌های پژوهش که نظریه‌های موجود را آزمون می‌کنند، نظریه داده بنیاد بر تولید نظریه از دل داده‌ها تمرکز دارد. به عبارتی، این رویکرد به جای شروع از یک فرضیه یا نظریه از پیش تعیین شده، با جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها آغاز می‌شود و سپس به طور استقرائی به تدوین نظریه منجر می‌شود (Charmaz, 2014: 12).

روش داده بنیاد از تحلیل داده‌ها به‌عنوان ابزاری برای تولید نظریه استفاده می‌کند. تحلیل‌ها به صورت دورانی و در چندین مرحله انجام می‌شوند و داده‌ها به تدریج تصفیه و دسته‌بندی می‌شوند تا زمانی که محقق به یک نظریه یا مدل مفهومی که توضیح‌دهنده داده‌ها است دست یابد (Strauss & Corbin, 1998:143).

یکی از ویژگی‌های کلیدی نظریه داده بنیاد، استفاده از "کدگذاری" برای تحلیل داده‌ها است. در مرحله اول، کدگذاری باز انجام می‌شود که طی آن، داده‌ها به بخش‌های کوچک‌تری تقسیم شده و هر بخش به یک کد اولیه اختصاص می‌یابد. سپس کدهای مشابه یا مرتبط با هم ترکیب شده و دسته‌های گسترده‌تری را به وجود می‌آیند. در مرحله بعدی، کدگذاری محوری صورت می‌گیرد که در آن محقق به بررسی روابط بین دسته‌های ایجادشده می‌پردازد و ساختارهای مفهومی عمیق‌تری ایجاد می‌کند. در نهایت در کدگذاری انتخابی، محقق به ترکیب مفاهیم و دسته‌های مختلف پرداخته و نظریه‌ای کلی و جامع از داده‌ها استخراج می‌کند (Charmaz, 2006: 57). همان‌طور که بیان گردید روش داده بنیاد دارای الگوها و پارادایم‌هایی است که محقق را در راستای ارائه الگوی مفهومی یاری می‌دهد. در پژوهش حاضر نیز از قالب پارادایمی استراوس و کوربین جهت ارائه مدل مفهومی استفاده می‌شود که مطابق قالب ذیل است:

نمودار 2: قالب بندی پارادایمی مطابق با نظر استراوس و کوربین

منبع: (خاکی، ۱۳۹۲: ۲۳۷)

۴. دیپلماسی قرآنی و تحقق وحدت اسلامی

در این بخش به منظور تبیین جایگاه دیپلماسی قرآنی در تحقق وحدت میان کشورهای مسلمان، از میان خبرگان و کارشناسان این حوزه ده مصاحبه نیمه سازمان یافته به عمل آمد که مشخصات مصاحبه شوندگان مطابق جدول ذیل است.

جدول شماره ۱: مشخصات مصاحبه شوندگان

ردیف	سابقه	کد اختصاصی
۱	رئیس مرکز قرآن و تبلیغ سازمان فرهنگ و ارتباطات	HN
۲	رئیس مرکز گفت و گوی ادیان سازمان فرهنگ و ارتباطات	Z
۳	مدیرکل همکاری های علمی و دانشگاهی سازمان فرهنگ و ارتباطات	R
۴	سرپرست مدیریت سازمان حج و زیارت استان خراسان رضوی	SH
۵	رایزن فرهنگی سابق ایران در تونس و سنگال	ES
۶	رایزن فرهنگی سابق ایران در اندونزی	EB
۷	رئیس شورای عالی قرآن	MZ
۸	معاون پژوهشی شورای عالی قرآن	SA
۹	قاری بین المللی	AB
۱۰	قاری بین المللی	S

نقش دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به وحدت اسلامی ۲۳۹

در این بخش متن مصاحبه‌ها به شکل کامل پیاده شد و داده‌های حاصل از مصاحبه کدگذاری گردید و مضامین پایه پژوهش استخراج گردید. شایان ذکر است به دلیل حجم بالای مضامین پایه، بخشی از این مضامین مطابق جدول ۲ ارائه گردیده است.

جدول شماره ۲: نمایی از مضامین پایه پژوهش

متن مصاحبه	مضامین پایه	نماد کد	مصاحبه‌شونده
ویژگی اول در این است که زمانی که دیپلماسی قرآنی محور ارتباط جوامع قرار می‌گیرد، در تمام جوامع یک محور مشترک وجود دارد.	قرآن محور مشترک تمام جوامع	HN1	HN
وحدت و امت واحده و ید واحده شدن و تقریب مذاهب و تعاون و امثال این‌ها از مواردی است که در قرآن بسیار تأکید شده است و چون خروجی دیپلماسی قرآنی؛ این ثمرات را محقق می‌کند، بسیار مورد اکید است.	دیپلماسی قرآنی عامل تحقق یافتن وحدت اسلامی	HN2	
قرائت قرآن یعنی درواقع هویت ایران؛ و تفکیک دین از فرهنگ به هیچ وجه امکان‌پذیر نیست، یعنی اگر حکومت دینی و انقلاب اسلامی هم در کار نباشد، زیست مردم زیست دینی است. اساس دین نیز قرآن است، فراتر از سنی و شیعه. کسی که با امر مقدس و کتاب مقدس در تماس است، درواقع در قله‌ی متعالی و قدسی تمام ریشه‌ها فرهنگی ما ایستاده است	دیپلماسی قرآنی، برترین روش معرفی فرهنگ ملی	SA1	SA
این دیدگاه‌های منفی به دلایلی شکل گرفته است، اول از همه به دلیل وجود رسانه‌ها و تبلیغات شدیدی که وهابیت علیه ما دارند؛ اما بخش عمده‌ای از فعالیت وهابیت با اعزام قاریان ایرانی خنثی می‌شود	خنثی شدن تبلیغات شدید رسانه‌های وهابیت توسط دیپلماسی قرآنی	SA2	

ادامه جدول شماره ۲:

متن مصاحبه	مضامین پایه	نماد کد	مصاحبه‌شونده
زیرا حلقه اتصال تمام کشورهای اسلامی و حتی کشورهای غیر اسلامی با اقلیت مسلمان، قرآن است.	قرآن کریم، حلقه اتصال تمام کشورهای اسلامی	MZ1	MZ
در دیپلماسی قرآنی ما یک سند مشترک داریم، یک متن مشترک داریم، دغدغه‌های مشترک داریم و اگر قرار باشد مسئله‌ای ایجاد شود، رجوع به همین متن و سند مشترک می‌کنیم و این مسئله را برطرف می‌کنیم.	دیپلماسی قرآنی، بهترین بستر رفع مسائل سیاسی در روابط بین‌الملل	MZ2	
دیپلماسی قرآن یعنی همین، یعنی یک قاری قرآن می‌تواند با صوت خوش اثری را بر مردم بگذارد که این اثر تا پنجاه سال صدسال باقی بماند، با روش‌های آموزشی مؤثر- بنده در کشور آلبانی کتابی تهیه کردم که آموزش قرآن بدون مربی بود و هنوز هم شاهد هستم که این کتاب در آن کشور تدریس می‌شود و در کل منطقه بالکان از این کتاب استفاده می‌کنند.	تأثیرگذاری بلندمدت دیپلماسی قرآنی بر مخاطبان خارجی	AB1	AB
تلاوت قرآن، هم یک قاری می‌خواهد و هم یک بستر جهت تلاوت، آن‌ها خوب متوجه می‌شوند که وقتی یک قاری ایرانی با چنین کیفیتی قرآن می‌خواند یعنی بستر قرآن در ایران فراهم است، از آنجا متوجه می‌شوند ایران یک کشور قرآنی است؛ یعنی معرفی فرهنگ کشور، این فرهنگ توانسته است که چنین قاریانی را تربیت کند؛ پس ایران یک کشور قرآنی محسوب می‌شود، این طور تصور می‌کند	معرفی فرهنگ قرآنی ج.ا.ایران توسط دیپلماسی قرآنی	AB2	

ادامه جدول شماره ۲:

متن مصاحبه	مضامین پایه	نماد کد	مصاحبه‌شونده
یکی از قاریان به تلاوت قرآن پرداخت، نکته قابل توجه اینجا بود که بلندگوی مسجد تلاوت را در فضای خارج از مسجد نیز پخش می‌کرد و به همین سبب لحظه به لحظه به تعداد مستمعین مسجد اضافه می‌شد	تأثیرگذاری شدید تلاوت قاری ایرانی	R1	R
ببینید قرآن زبان مشترک ما با مسلمانان جهان است، از آفریقایی گرفته تا جنوب شرقی آسیا، در اقصای نقاط جهان قرآن کریم زبان مشترک میان ما مسلمانان است.	قرآن کریم زبان مشترک تمامی مسلمانان جهان	R2	
مهم‌ترین مزیت بهره‌مندی از قرآن کریم در سیاست خارجی، این عامل است که مرتبط است با کتاب مقدس مسلمانان و جز در «صدق الله العلی العظیم» و «صدق الله العظیم» ما هیچ اختلافی با اهل تسنن در این زمینه نداشتیم.	اتحاد مسلمانان در خارج از کشور بر محور قرآن کریم	R3	
وقتی یک قاری ایرانی، مسلمان و شیعه اعزام می‌کنیم، اثرش این است که فعالیت کل دشمنان و گروه‌های رسانه‌ای از جمله وهابیت را خنثی می‌کند	خنثی شدن فعالیت وهابیت	SH1	SH
فعالیت وهابیت بسیار گسترده بود در کشورهای خارجی اما به دلیل اینکه دعوت از سمت کشور خودشان بود و رایزنی‌های قوی داشتیم، مشکلی جدی ایجاد نشد	خنثی شدن فعالیت وهابیت به جهت رایزنی فرهنگی قوی ایران	SH2	
آلبانی در دوران جنگ بود و بسیار آشفته و نابسامانی داشت، اما در همان اوضاع آقای ابوالقاسمی را به مساجد مختلف آلبانی می‌بردیم و باوجود آنکه می‌دانستم شیعه است اما تأکید داشتم که نماز جماعت حتماً به امامت ایشان باشد، این چنین شرایط اصلاً برای رایزن یا سفیر اتفاق نمی‌افتاد اما برای قاری به راحتی صورت پذیرفت.	دیپلماسی قرآنی، مؤثرترین روش دستیابی به وحدت اسلامی	Z1	Z

ادامه جدول شماره ۲:

متن مصاحبه	مضامین پایه	نماد کد	مصاحبه‌شونده
<p>اگر قاریان قرآن از ابتدا یک تشکیلات مستقل بودند و هویت فرهنگی‌شان کاملاً محفوظ می‌بود و خیلی در چارچوب‌های سیاستی قرار داده نمی‌شدند، طبیعتاً میزان حساسیت به قاریان کمتر می‌شد. چیزی که ما الآن داریم این‌گونه نیست. قاری قرآن در چارچوب سیاست خارجی تعریف شده است و قاعدتاً همان نوع حساسیتی که در روابط سیاسی و حضور دینی ما در کشورهای مختلف وجود دارد، نسبت به قاری هم وجود دارد اما کمتر. حساسیت به قاری کمتر است.</p>	<p>حساسیت کمتر دیپلماسی قرآنی در مقایسه با سایر ابعاد دیپلماسی عمومی</p>	Z2	
<p>وقتی در جامعه قرآن تلاوت کردم، شاهد بودم که افراد از این رو به آن رو شدند، منقلب شدند، تشبیه همین مورد را بنده در خارج از کشور مشاهده کردم.</p>	<p>تأثیر گذاری بالای دیپلماسی قرآنی بر مخاطبین خارجی</p>	ES1	ES
<p>ایران چه سیاستی دارد که غیرعربی است، قاری‌اش نفر اول در جهان می‌شود و عربستان و مصر که مهد قرائت قرآن هستند و از آنجا قرآن برخاسته، رتبه‌ای نمی‌آورند. این چه نوع فرهنگی دارد، مطالعه می‌شود و ثمرات فراوانی دارد.</p>	<p>معرفی فرهنگ برتر ایرانی به واسطه دیپلماسی قرآنی</p>	ES2	
<p>مسائلی که در برخی مناطق خاورمیانه و این دعواهایی که میان شیعه و اهل تسنن وجود دارد؛ در کشورهای جنوب شرق آسیا و به‌ویژه اندونزی اصلاً محسوس نیست و اشتیاق بسیار خوبی نسبت به حضور مسلمانان در کشورشان دارند.</p>	<p>عدم وجود تنازعات سیاسی و عقیدتی در برخی کشورهای مسلمان</p>	EB1	EB

ادامه جدول شماره ۲:

متن مصاحبه	مضامین پایه	نماد کد	مصاحبه شونده
ما در دیپلماسی فرهنگی و قرآنی مشی خودمان را داریم و نیاز نداریم که مانند فلان دیپلمات اصول دیپلماسی را رعایت کنیم، به فرض ما وضو می‌گیریم و با همان آستین‌های بالا رفت و آمد می‌کنیم؛ اما از منظر یک دیپلمات شاید همین نکته خیلی وجه بدی داشته باشد.	فراغت دیپلماسی قرآنی از اصول دیپلماتیک	EB2	
کشور اندونزی، لوکیشن صلح است و جنگ و دعوا اصلاً وجود ندارد، رفتاری بسیار روان، راحت و خندان دارند و اصلاً درگیر اختلافات میان شیعه و سنی نیستند؛ لذا اگر قاری یا استادی که مسلط به فنون قرائت و دستگاه‌های قرآنی است، به کشورشان وارد شود با استقبال بسیار گرم و صمیمی مواجه خواهد شد	دیپلماسی صلح‌آمیز قرآن	S1	S
هر شب معمولاً پس از جلسه آموزش قرائت قرآن، قرائت قرآن می‌نمودم و عده‌ای از طلاب و دانشجویان هنگام تلاوت به مسجد می‌آمدند و قرائت قرآن به شدت مورد توجه آنان قرار می‌گرفت و پس از پایان تلاوت بسیاری از مستمعین در حالی که تعظیم می‌نمودند با بنده مصافحه می‌کردند.	تأثیر تلاوت قرآن بر مخاطبین سایر کشورها	S2	

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از کدگذاری پایه داده‌های جمع‌آوری شده، مجموعاً ۴۲ مضمون پایه پژوهش به دست آمد. در گام بعدی مضامین مرتبط ذیل یک مضمون جامع تر قرار گرفت و مضامین محوری پژوهش مشخص گردید که مطابق جدول ۳ است.

جدول شماره ۳: مضامین محوری حاصل از کدهای مستخرج

ردیف	مضامین محوری	کدها
۱	اتکا بر محور مشترک مسلمانان	R2-MZ1-HN1-SH3-ES4
۲	تأثیرگذاری بر مخاطبین	ES1-R1-AB1-S2-HN3-HN4-AB3-AB4
۳	حساسیت کمتر دیپلماسی قرآنی	EB1-EB2-Z2-SH4-SA3-R5-R6-S5
۴	معرفی فرهنگ اسلامی ایران	ES2-AB2-SA1-AB6-SA4-SA5
۵	خنثی شدن فعالیت وهابیت	SH1-MZ2-SA2-SH2-AB5-R7-ES3
۶	دستیابی به وحدت اسلامی	S1-Z1-R3-R4-HN2-HN5-S3-S4

منبع: یافته‌های پژوهش

مطابق روش داده بنیاد و بر مبنای قالب بندی پارادایم استراوس و کوربین، در این بخش مضامین محوری پژوهش که مقوله‌های مستخرج پژوهش است، مطابق جدول ۴ ارکان نظریه داده بنیاد را تشکیل می‌دهند.

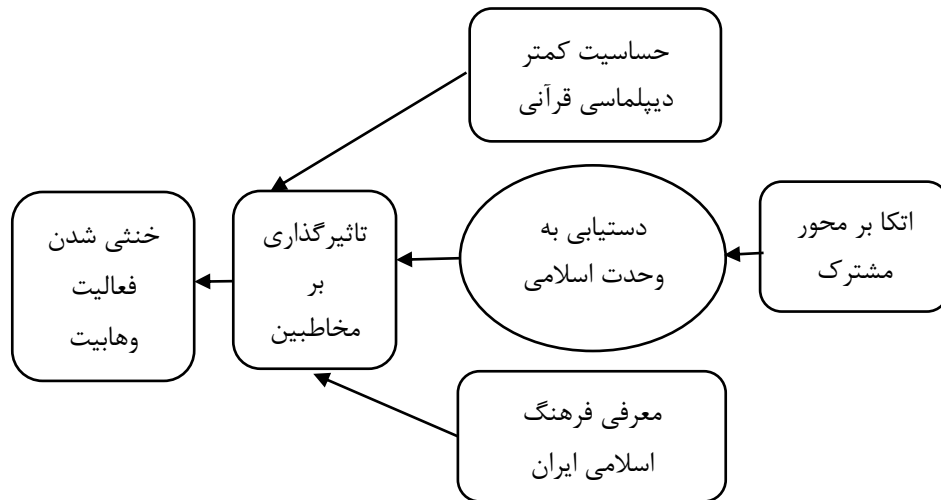
جدول شماره ۴: ارکان مدل مفهومی روش داده بنیاد

ردیف	مضامین محوری	مقوله محوری/پدیده
۱	دستیابی به وحدت اسلامی	مقوله محوری/پدیده
۲	اتکا بر محور مشترک مسلمانان	شرایط علی
۳	حساسیت کمتر دیپلماسی قرآنی	شرایط مداخله‌گر
۴	معرفی فرهنگ اسلامی ایران	زمینه
۵	تأثیرگذاری بر مخاطبین	راهبردها
۶	خنثی شدن فعالیت وهابیت	پیامد

منبع: یافته‌های پژوهش

بر همین مبنا مدل مفهومی پژوهش مطابق روش داده بنیاد، مطابق نمودار ذیل است:

نمودار 3: مدل مفهومی داده بنیاد

منبع: یافته‌های پژوهش

* دستیابی به وحدت اسلامی: به عقیده بسیاری از قاریان بین‌المللی و سفرای جمهوری اسلامی ایران، حفظ و تقویت وحدت میان مسلمانان، مهم‌ترین نتیجه دیپلماسی قرآنی قلمداد می‌شود؛ چراکه دیپلماسی قرآنی بهترین و مؤثرترین بستر جهت دستیابی به وحدت اسلامی است. اصولاً هدف و انگیزه سفیران قرآنی جمهوری اسلامی ایران از برقراری ارتباط میان کشورهای مسلمان بر محور قرآن کریم، دستیابی به وحدت اسلامی است، به همین منظور این مقوله به عنوان مقوله محوری پژوهش قرار گرفت.

* اتکا بر محور مشترک مسلمانان: مهم‌ترین مسئله در حوزه ارتباط با سایر کشورها در بستر دیپلماسی عمومی، یافتن وجه اشتراک میان کشورهاست. داشتن وجه اشتراک با سایر کشورها در زمینه ارزش‌ها، منافع و اهداف، مسیر ارتباط سیاسی کشورها را بسیار هموار می‌کند و زمینه رفع بسیاری از اختلافات و تنش‌ها را فراهم می‌آورد. قرآن کریم به عنوان منبع فرهنگی بسیار ارزشمندی در جوامع مسلمان و حتی غیرمسلمان تلقی می‌شود و دیپلماسی قرآنی ج.ا.ایران به دلیل تکیه بر این محور و منبع مشترک مسلمانان، یکی از راهبردی‌ترین ابعاد سیاست خارجی ج.ا.ایران محسوب می‌گردد.

حساسیت کمتر دیپلماسی قرآنی: بهره‌مندی از ظرفیت قرآن کریم در سیاست خارجی ج.ا.ایران سبب کاهش بسیاری از حساسیت‌های سیاسی می‌شود. قرآن کریم مورد احترام تمام مسلمانان است و نمایندگان که سفیران قرآنی ج.ا.ایران قلمداد می‌شوند، همواره از سمت مخاطبین سایر کشورها مورد احترام و تکریم قرار می‌گیرند و بدین جهت پیشبرد اهداف سیاسی ج.ا.ایران و دستیابی به وحدت اسلامی با حساسیت کمتری مواجه خواهد بود.

* تأثیرگذاری بر مخاطبین: تلاوت قرآن کریم با زیبایی‌های آوایی و معنوی بی‌نظیر آن، تأثیری شگرف بر شنوندگان خارجی دارد. لحن روح‌نواز و ملکوتی قرآن کریم، به قلب‌ها آرامش می‌بخشد و چنان اثری بر مخاطب می‌گذارد که اشک از چشمان شنوندگان جاری می‌سازد. با قطعیت می‌توان گفت تأثیرگذاری دیپلماسی قرآنی به مراتب بیشتر از سایر ابعاد دیپلماسی است، تأثیرگذاری فراتر این حوزه در عرصه روابط بین‌الملل سبب می‌شود دستیابی به وحدت اسلامی در مسیر بسیار هموارتری محقق شود.

* خنثی شدن فعالیت وهابیت: اصول سیاست خارجی ج.ا.ایران همواره بر مدار مفاهیم ارزشمندی همچون عدالت، ظلم‌ستیزی و دفاع از مظلومین شکل گرفته است. بدون شک این مضامین ارزشمند، اهداف و منافع بسیاری از دولت‌های استکباری به‌ویژه دولت‌های تحت تفکر وهابیت در جهان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و به همین منظور دشمنان این نظام مقدس همواره در صدد بوده‌اند تا به روش‌های متعددی از جمله تفرقه‌انگیزی و شبهه افکنی، ارکان نظام جمهوری اسلامی را متزلزل کنند. دیپلماسی قرآنی به دلیل معرفی فرهنگ اصیل و والای جمهوری اسلامی، بهترین اقدام ایران در جهت خنثی‌سازی فعالیت وهابیت است.

* معرفی فرهنگ اسلامی ایران: ایران مهد تمدن و فرهنگ در جهان است. فرهنگ ایران، با قدمتی هزارساله، دارای جنبه‌های مثبت و ارزشمندی است که نه تنها در تاریخ و تمدن ایران تأثیرگذار بوده؛ بلکه در سطح جهانی نیز مورد تحسین قرار گرفته است. در فرهنگ ایرانی، ارزش‌هایی مانند رستگاری، وفاداری، پاک‌دلی، احترام به دیگران، مهمان‌نوازی، سخاوتمندی، اخلاق‌مداری، نیکوکاری، هنر و زیبایی‌شناسی، صلح‌طلبی و... وجود دارد.

می توان اذعان داشت این فرهنگ غنی ایرانی در دهه های اخیر به بهترین شکل توسط سفرا و نمایندگان جمهوری اسلامی به سایر کشورها معرفی شده است و همین امر تمایل سایر دولت ها و جوامع مسلمان را در جهت ایجاد وحدت با جمهوری اسلامی ایران بسیار ارتقا بخشیده است.

نتیجه گیری

وحدت میان مسلمانان مهم ترین عامل قدرت و توانمندی امت اسلامی است. بدون شک برقراری ارتباط قوی و مؤثر میان کشورهای اسلامی مستلزم تأکید بر نقاط مشترک مسلمانان است. قرآن کریم مهم ترین منبع فرهنگی مشترک میان مسلمانان است که ظرفیت بسیار بالایی در جهت ایجاد و تقویت وحدت اسلامی ایفا می کند. دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران بارزترین اقدام سیاست خارجی کشور در جهت وحدت افزایی و رفع تفرقه میان مسلمانان با اتکا بر محور مشترک مسلمانان، قرآن کریم است. هدف پژوهش حاضر تحقیق و بررسی جایگاه دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران در جهت تحقق وحدت اسلامی است که به همین منظور از میان خبرگان و کارشناسان این حوزه ده مصاحبه نیمه سازمان یافته صورت گرفت که یافته های پژوهش مبتنی بر رویکرد روش داده بنیاد عبارت اند از: مقوله محوری؛ تحقق وحدت اسلامی، شرایط علی؛ اتکا بر محور مشترک مسلمانان، زمینه؛ معرفی فرهنگ اسلامی ایران، شرایط مداخله گر؛ حساسیت کمتر دیپلماسی، راهبرد؛ تأثیرگذاری بر مخاطبین و پیامد؛ خنثی شدن فعالیت وهابیت است. مطابق این رویکرد، دیپلماسی قرآنی تلاش می کند تا در ابتدا با تکیه بر محور مشترک مسلمانان یعنی قرآن کریم و با استعانت بر مزیت های این حوزه یعنی حساسیت کمتر و تأثیرگذاری بر مخاطبین، اولاً فعالیت دشمنان اسلام از جمله وهابیت را خنثی نماید و ثانیاً فرهنگ اصیل ایرانی را به جهان معرفی نماید تا درنهایت وحدت میان جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورهای مسلمان محقق شود.

منابع

قرآن کریم

ابوزهره محمد (۱۴۲۸). *العلاقات الدولیه فی الاسلام*

از کیا، مصطفی و دربان آستانه، علیرضا. (۱۳۸۲). *روش‌های کاربردی تحقیق*، تهران: انتشارات کیهان.

اسماعیل‌زاده شورکی، سید هادی (۱۴۰۴). *فرصت‌ها و چالش‌های دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران در سایر کشورهای مسلمان*، مورد مطالعه قاریان بین‌المللی ایرانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه امام صادق (ع).

اکبری، سلیم. (۱۴۰۰). *چیستی، مبانی، راهکارها و آسیب‌های وحدت اسلامی از دیدگاه آیت‌الله شهید مطهری*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌المصطفی‌العالمیه. ای. اف. ک. ارگانسکی. (۱۳۴۸). *سیاست جهان*، ترجمه حسین فرهودی، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

ایرانفر، محمد مهدی و هادیان، ناصر. (۱۴۰۲). *زمینه‌ها و ساختار شکل‌گیری دیپلماسی عمومی شیعی جمهوری اسلامی ایران. انقلاب پژوهی*، ۱(۲)، ۱۷۰-۱۴۳. آلاذپوش، علی و توتونچیان، علیرضا. (۱۳۷۲). *دیپلمات و دیپلماسی*، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

البرزی، محمدرضا. (۱۳۶۸). *ارزیابی تحول دیپلماسی در قرن بیستم*، تهران: نشر سفیر. تسخیری، محمدعلی. (۱۳۸۶). *درباره وحدت و تقریب مذاهب اسلامی (محمد مقدس، مترجم)*. تهران: مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی. ص. ۱۵۰.

حبش، محمد (۱۴۲۵). *الاسلام و الدبلوماسية*

حمیدی، محمد موسی. (۱۴۰۲). *نقش وحدت اسلامی در رفع چالش‌های اقتصادی جهان اسلام*، سی و هفتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی، تهران، <https://civilica.com/doc/1936086>

خاکی، غلامرضا. (۱۳۹۲). *روش‌های تحقیق در مدیریت*، تهران، نشر نی.

خبرگزاری مهر (۱۴۰۳/۸/۲۷). *حسینی نیشابوری: «پارلمان جهانی قرآن» فعالان را همدل می‌کند* <https://www.mehrnews.com/news/>

نقش دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به وحدت اسلامی ۲۴۹

خلیجی اسکویی، محسن و ارسطو، عبدالکریم. (۱۳۸۸). ملی‌گرایی و وحدت اسلامی، تعامل یا تقابل؟ مطالعات ملی، ۱۰(۴۰)، ۱۵۹-۱۸۰.

داوری، رضا. (۱۳۶۲). ناسیونالیسم و مسئله وحدت و تفرقه، کتاب وحدت، تهران: انتشارات طرح نو.

رجبی، محمد و عساری، احمد رضا. (۱۴۰۰). منابع، اهداف و ابزارهای دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، مطالعات قدرت نرم، ۱۱(۲)، ۱۰۵-۱۲۴.

سویلمی، مرتضی، ابوالحسن شیرازی، حبیب‌الله، جلال‌پور، شیوا و عامری گلستانی، حامد. (۱۴۰۴). بررسی مبانی قرآنی دیپلماسی انقلابی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای و تأثیر آن بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. مطالعات راهبردی انقلاب اسلامی، ۳(۱)، ۱۴۴-۱۲۱.

شیخ‌الاسلامی، محمدحسن، موسوی‌قرالری، میرهادی، شیراوند، صارم، و شادیوند، زینب. (۱۳۹۳). الزامات و مبانی قرآنی دیپلماسی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در عرصه‌ی گفتمان وحدت اسلامی. مهندسی فرهنگی، ۸۱(۱)، ۳۴-۱۰.

صالحی، سیدعباس (۱۴۰۳/۰۹/۰۸). دیپلماسی قرآنی یکی از جلوه‌های مقتدر دیپلماسی عمومی است: <https://www.icro.ir>

صالحی‌امیری، سید رضا و سعید محمدی. (۱۳۹۵). دیپلماسی فرهنگی. چاپ دوم. تهران: نشر ققنوس.

ضیائی بیگدلی، محمدرضا. (۱۳۶۳). حقوق بین‌الملل عمومی، تهران انتشارات مؤلف. علی بابایی، غلامرضا. (۱۳۸۵). فرهنگ روابط بین‌الملل، اداره نشر وزارت امور خارجه. فولادی، محمد. (۱۳۸۷). استراتژی وحدت جهان اسلام در اندیشه امام خمینی (ره)، معرفت، ۱۲ (۱۷).

قاسمی، زهرا و حسینی، سید محمدامین. (۱۳۹۲). جایگاه وحدت و انسجام در اسلام با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری. اسلام و علوم اجتماعی، ۵(۹)، ۱۲۹-۱۴۴.

مختاری، مجید. (۱۴۰۳). درآمدی بر وحدت اسلامی در عرصه دیپلماسی فرهنگی. پژوهشنامه دیپلماسی فرهنگی، ۱(۳)، ۱۱۵-۱۴۲.

مصباح، محمدتقی. (۱۳۹۱). اخلاق در قرآن، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره). مصباحی مقدم، غلامرضا و ضیائی، رستم. (۱۴۰۳). فرصت‌ها و الزامات دیپلماسی اقتصادی در

تقویت همگرایی کشورهای اسلامی. تعاملات دیپلماتیک، ۲(۵)، ۱۱۴-۵۳.

- مطهری، مرتضی (۱۳۹۵). مجموعه آثار، تهران: انتشارات صدرا.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۶۷). امامت و رهبری، تهران: انتشارات صدرا.
- موتقی، احمد. (۱۳۷۵). استراتژی وحدت اندیشه سیاسی، ج ۱، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
- میرزائی، سید امین (۱۳۸۸). الزمن الجمیل، اصفهان: انتشارات مهر قائم.
- نیکلسون، هارولد. (۱۳۳۴). دیپلماسی، ترجمه احمد توکلی، تهران: انتشارات بی‌نا.

Translated References into English

- Abd al-Ahad, M. A. (2021). *The theory of tolerance from the perspective of Qur'anic diplomacy*. *Astrolabe*, 3, 5–6. Hamad Bin Khalifa University.
- Ahmad Mousavi. (1996). *Strategy of unity in political thought*, Vol. 1. Qom: Islamic Propagation Office of Qom Seminary. [In Persian]
- Ali Aladpoosh, & Alireza Toutouchian. (1993). *The diplomat and diplomacy*. Tehran: Ministry of Foreign Affairs Printing and Publishing Institute. [In Persian]
- Charmaz. K. (2006). *Constructing grounded Theory: A practical guide through qualitative analysis*. Sage Publications.
- Charmaz. K. (2014). *Constructing grounded Theory* (2nd Ed.). SAGE Publications.
- E. F. K. Organski. (1969). *World politics (Translated by Hossein Farhudi)*. Tehran: Bongah-e Tarjomeh va Nashr-e Ketab. [In Persian]
- Gholamreza Ali Babaei. (2006). *Dictionary of international relations*. Tehran: Publishing Department of the Ministry of Foreign Affairs. [In Persian]
- Gholamreza Khaki. (2013). *Research methods in management*. Tehran: Nashr-e Ney. [In Persian]
- Gholamreza Mesbahi Moghaddam, & Rostam Zyaei. (2024). Opportunities and requirements of economic diplomacy in strengthening the convergence of Islamic countries. *Diplomatic Interactions*, 2(5), 53–114. [In Persian]
- Harold Nicolson. (1955). *Diplomacy* (Translated by Ahmad Tavakoli). Tehran: Bi-Na Publications. [In Persian]
- Majid Mokhtari. (2024). An introduction to Islamic unity in the field of cultural diplomacy. *Journal of Cultural Diplomacy*, 1(3), 115-142. [In Persian]

- Mohammad Ali Tashkhiri. (2007). *On unity and rapprochement of Islamic sects* (Mohammad Moqaddas, Trans.). Tehran: World Forum for Proximity of Islamic Schools of Thought, p. 150. [In Persian]
- Mohammad Fouladi. (2008). The strategy of Islamic world unity in the thought of Imam Khomeini (RA). *Ma'refat Quarterly*, 12(17). [In Persian]
- Mohammad Hassan Sheikh-al-Islami, Mirhadi Mousavi Qaralari, Saram Shiravand, & Zeynab Shadyvand. (2014). Requirements and Quranic foundations of cultural diplomacy of the Islamic Republic of Iran in the field of Islamic unity discourse. *Quarterly of Cultural Engineering*, (81), 10-34. [In Persian]
- Mohammad Mahdi Iranfar, & Naser Hadian. (2023). Contexts and structure of the formation of Shia public diplomacy of the Islamic Republic of Iran. *Engelab Pazhouhi*, 1(2), 143-170. [In Persian]
- Mohammad Mousa Hamidi. (2023). The role of Islamic unity in addressing economic challenges of the Islamic world. *37th International Islamic Unity Conference*, Tehran. <https://civilica.com/doc/1936086> [In Persian]
- Mohammad Rajabi, & Ahmadreza Asari. (2021). Sources, objectives, and tools of cultural diplomacy of the Islamic Republic of Iran. *Scientific Quarterly of Soft Power Studies*, 11(2), 105-124. [In Persian]
- Mohammad Reza Alborzi. (1989). *Evaluation of the transformation of diplomacy in the twentieth century*. Tehran: Safir Publications. [In Persian]
- Mohammad Reza Ziaei Bigdeli. (1984). *Public international law*. Tehran: Author's Publication. [In Persian]
- Mohammad Taghi Mesbah. (2012). *Ethics in the Qur'an*. Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. [In Persian]
- Mohsen Khaliji Eskoui, & Abdolkarim Aristotle. (2009). Nationalism and Islamic unity: Interaction or confrontation? *Quarterly Journal of National Studies*, 10(40), 159-180. [In Persian]
- Morteza Mehtari. (1988). *Imamate and leadership*. Tehran: Sadri Publications. [In Persian]
- Morteza Motahhari. (2016). *Collected works*. Tehran: Sadra Publications. [In Persian]
- Morteza Sweilemi, Habibollah Abolhasan Shirazi, Shiva Jalalpour, & Hamed Ameri Golestani. (2025). Examination of the Quranic foundations of revolutionary diplomacy in the thought of Ayatollah

- Khamenei and its impact on the foreign policy of the Islamic Republic of Iran. *Strategic Studies of the Islamic Revolution*, 3(1), 121-144. [In Persian]
- Mustafa Azkia, & Alireza Darban Astaneh. (2003). *Practical research methods*. Tehran: Keyhan Publications. [In Persian]
- Qur'an. [In Persian]
- Quran. (n.d.). *Surah An-Nahl 16:125; Surah Al-Anfal 8:61; Surah Al-Mumtahana 60:8; Surah Al-Hujurat 49:13*. Sahih International. Retrieved from <https://quran.com>
- Raza, A. (2023). The *Qur'aanic concept of diplomacy: Conflict resolution from Qur'aanic perspective*. SSRN. <https://papers.ssrn.com/abstract=4362142>, p. 12–14.
- Reza Davari. (1983). Nationalism and the issue of unity and division. In *Unity*. (Tehran: Tarh-e No Publications. [In Persian]
- Salim Akbari. (2021). *The nature, foundations, strategies, and challenges of Islamic unity from the perspective of Ayatollah Martyr Morteza Motahhari* (Master's thesis). Al-Mustafa International University. [In Persian]
- Seyed Reza Salehi Amiri, & Saeed Mohammadi. (2016). *Cultural diplomacy* (2nd ed.). Tehran: Ghoghnoos Publications. [In Persian]
- Zahra Ghasemi, & Seyed Mohammad Amin Hosseini. (2013). The position of unity and cohesion in Islam with emphasis on the view of the Supreme Leader. *Scientific-Research Quarterly of Islam and Social Sciences*, 5(9), 129-144. [In Persian]

استناد به این مقاله: ضیائی، رستم، اسماعیل زاده شورکی، سیدهادی و کوهکن، محمدمهدی. (۱۴۰۴). نقش دیپلماسی قرآنی جمهوری اسلامی ایران در دستیابی به وحدت اسلامی. *تعاملات دیپلماتیک*، ۳ (۱۰)، e242884، ۲۱۹ - ۲۵۲.

doi: 10.22034/dpiq.2026.556213.1059

The *Diplomatic Interactions Research Quarterly* is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License